

Præstø Lokalhistorie

Præstø Lokalhistoriske Arkiv & Lokalhistorisk Forening
for Præstø

18. årgang — Nr. 2. — maj 2008

Indhold

Forord		s. 3
Husflidsskolen ved Kragevig	Ove Rye Jørgensen	s.4
Skovrider Rosthøj	Hans Hansen	s.18
10 år i bakspejlet	Bent Mortensen	s.19
Den nye arkivar og hvad så	Ove Rye Jørgensen	s.11

Udgiver

Præstø Lokalhistoriske Arkiv , Lindevej 45, 4720 Præstø	Tlf.: 5536 3109
E-mail: prlokalarkiv@vordingborg.dk &	
Præstø Lokalhistorisk Forening	Tlf.: 5599 3724
Formand Dorte Worsøe, Faksevej 8. 4720 Præstø	
E-mail: lystskovhuset@mail.dk	

Redaktion:

Ove Rye Jørgensen Ugledigevej 19, 4720 Præstø,	Tlf.: 5599 6016.
E-mail: overyc@post.tele.dk	
Elsie Bjørklund , Ellerødvej 44, 4760 Vordingborg.	Tlf.: 5598 5068.
E-mail: troldbj@mail.tele.dk	
Hans Chr. Thomsen (ansv.) Egestræde 3, Skibinge.	Tlf.: 5599 1494
4720 Præstø . E-mail: hctka@mail.dk	
Lis Rathsach , Hjørnehusvej 21, 4720 Præstø.	Tlf.: 5599 2626.
E-mail: lis.rathsach@c.dk	

Præstø Lokalhistorie udkommer 4 gange årligt. Medlemskab af Lokalhistorisk Forening koster årligt 100 kr.

Indmeldelse kan ske hos Knud Holm Nielsen, Tlf.: 5599 1895
Havnevej 12, 4720 Præstø. E-mail: knuboholm@yahoo.dk.

For- og bagsidefoto: Husflidsskolen i Kragevig, foto Ove Rye Jørgensen.
Bagsiden: Tegningen af gaven i 1892 til kongeparrets guldbryllup

Forord

I forbindelse med denne artikel om Husflidsskolen i Kragevig fik jeg fat i en del bøger om husflid, og jeg må sige, at jeg blev overrasket, for mange af disse skoler eksisterer stadig i bedste velgående, med flot husflid til følge.

For den interesserede læser der godt vil have emnet yderligere uddybet, findes der megen lektur om dette emne. Møns museum skulle være et besøg værd. For mange fotos af husflid refererer til dette museum.

I forløbet stødte jeg hurtigt ind i navnet Skovrider Rosthøj, der tit bliver nævnt i forskellige tekster. Så ved en nærmere eftersøgning fandt jeg en artikel i ”Årbog for Historisk Samfund for Præstø Amt”, årgang 1927, en hel artikel om Skovrider Rosthøj og hans frue. Artiklen var så fin, at der ikke kun skulle bruges med uddrag fra denne, men fortjente at blive læst som den er skrevet. Tilladelse til at bringe artiklen, er derfor indhentet fra formanden for Historisk Samfund, Alis Bro.

Artiklen fylder meget og jeg har derfor tilladt mig at fjerne enkelte passager, men ikke berørt selve teksten. Den bliver bragt som kopi af den oprindelige udgave, i dansk retskrivning anno 1927, med respekt for artiklens forfatter. Der kan optræde oplysninger som er blevet omtalt i min egen tekst..

Det har været en spændende opgave at grave i materialet omkring husflidsskolen og husflidsbevægelsen. Ikke mindst på Præstø Lokalhistoriske Arkiv hvor vi har en del materiale om selve husflidsskolen og ikke mindst om familien Rosthøj. Billederne af Godsejer Alfred Hage og Emmily Hage er venligst udlånt af godsejer Daniel Hage. Hele dette nummer er helliget Husflidsskolen i Kragevig og husfliden i almindelighed.

Jeg ønsker dig god læsning.

Husflidskolen ved Kragevig

Ove Rye Jørgensen

En skole midt i skoven... jeg gned øjnene og kiggede endnu en gang ud af bilruden. Jo det var helt rigtigt. Med et skilt over døren stod der tydeligt ”Husflidsskole af 1872”.

mål, og denne ”GPS” havde igennem årene givet mig nogle spændende og smukke oplevelser af ukendte steder, væk fra alfarvej. Huset her var ingen undtagelse. Det var en smuk gulstens-

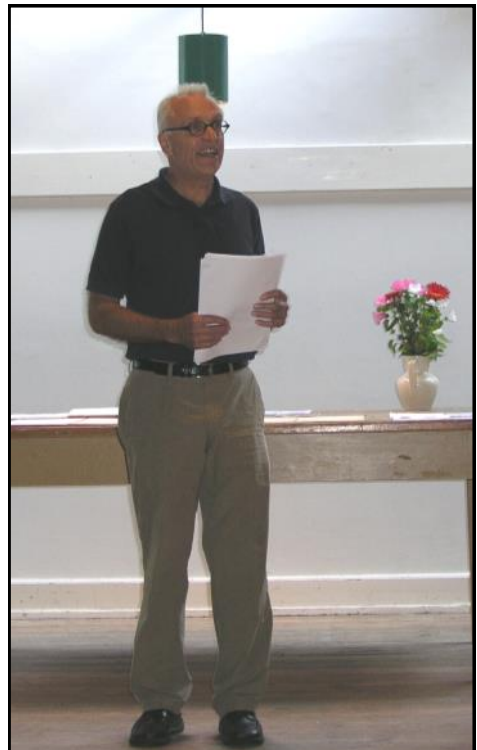

Det er nogle år siden da jeg en søndag eftermiddag, som nysgerrig tilflytter var på en lille udflugt i lokalområdet. Jeg havde gjort mig til vane, at køre efter næsen og vejen, og ikke direkte efter et

bygning, der med over 125 år på bagen, stadig havde udstråling med en smuk arkitektur og godt gedint håndværk. At se et sådan hus ligge her midt i skoven, langt væk fra offentlig vej og så en

skole, det pirrede min nysgerrighed, det måtte undersøges. Huset så ikke ud til at være beboet, der virkede tomt og øde omkring huset, ingen biler i nærheden, og det osede af forladthed. Jeg gik hen til hoveddøren der var delvis i glas og kiggede ind. At øjne kan blive så store som tekopper, det havde jeg godt nok læst og hørt, men dog kun i eventyr, men at jeg selv skulle føle det sådan da jeg kiggede ind ad glasdøren, det havde jeg dog ikke troet. Her smugkigger man ind i hus der ser forladt ud her midt i skoven og hvad ser man. Et stort smukt rustikt lokale, med et langt bord gående igennem hele salen, smukt dækket op til stor middag og fest. Puh ha, det var flovt, for nu følte jeg at det var et privat hus jeg kiggede ind til, men hvad var det for et hus, hvad var forklaringen på sådan en gammel skole, midt i skoven, og så tilmed dækket op til fest. Der skulle gå rigtig lang tid før jeg fik forklaringen og historien om huset. Min nabo kunne fortælle mig, at huset i dag kan lejes til private fester og arrangementer. Senere fandt jeg så selv ud af, at godset Oremandsgård der jo ejer huset, hvert år arrangerer kammerkoncerter den sidste uge af juli. Men der skulle gå flere år før jeg så en søn-

dag formiddag i september 2007 hørte historien om huset, fortalt af godsejer Daniel Hage fra Oremandsgård, ved en rundvisning i Husflidsskolen. Det var en interessant historie. Den formiddag inspirerede mig yderligere for at finde flere oplysninger om huset og husflidsbevægelsen i det hele taget, for at skrive denne historie.

Godsejer Daniel Hage fortæller om husflidsskolen 16. september 2007

En Husflidsskoles start.

Skolen blev bygget i 1872 og var den første af slagsen her i landet. Ideen til skolen var Daniel Hages oldemoder, Emmily Hage, der var en stærk kvinde præget af Grundtvigs tanker og med stor interesse for højskolebevægelsen. Men lad os gå lidt længere tilbage i tiden, for hvorfor byggede man skolen, hvad skete der.

Der spindes og væves

I 1838 blev der på landsplan foretaget en optælling af husflidsvæve. Disse fordelte sig med 17.403 stk på landet og 859 i købstæderne, inklusiv erhversvævene og dette tal var sandsynligvis nok større. Med denne optælling ser det ud til at hver 11. familie på landet havde en væv i huset¹⁾.

Husflidsvævningen dækkede næsten hele almuens forbrug af groft lærred – et anslået forbrug på 12 millioner alen. En betragtelig mængde og en betydelig indtægt for fremstillere.

Herudover fremstilledes der jo også den såkaldte uldbinding (strikning), centreret på den jyske hede og bl. a. fortalt i St. St. Bickers gribende fortælling ”Hosekræmmerens datter”. I gamle dage blev det betragtet som en stor ”medgift” hvis kvinden medbragte sine bindepinde (strikkepinde), til den nye eign hvor hun blev gift, og hvor uldbinding var ukendt. Alle ledige stunder blev brugt til strikning, både voksen som børn deltog i dette arbejde. De rigtig dygtige kunne strikke et par vanter på 3-4 timer. Børnene lærte at strikke inden de kom i skole, så når de nåede omkring 9-10 års alderen kunne selv

de tjene til føden ved strikning ²⁾.
Man antager at denne hjemmeindustri på et tidspunkt beskæftigede omkring 25.000 mennesker med en omsætning på omkring 230.000 rdl og med et forbrug af uld fra 160.000 får. De fleste af disse hjemmeindustrier forgik hovedsaglig i de landsdele hvor jorden ikke var så udbytterig, og dette forklarer jo, at megen af denne husflid foregik på de tyndt befolkede områder som Vest- og

Sønderjylland og på heden i Jylland ³⁾.
Kniplingsindustrien i Sønderjylland - hovedsagelig omkring Tønder og Højer - var storleverandør af kniplinger. Den leverede sågar til kongehuset, hvor man mener at flere af de kniplingebesættninger som Christian d. IV bar, blev fremstillet på Tønderegnet, og senere blev der leveret til Frederik d. V og dronning Louise. I 1688 blev der i Tønder registreret 29 kniplingshandlere, der

holdt mange kniplersker i Tønder og opland beskæftiget. I dag er Sønderjylland stadig berømt for sine smukke kniplinger, hvilke også i dag indgår som en vigtig parameter i deres turistinformation. I 1989 blev der i Tønder afholdt en stor Kniplingefestival med mange tusind besøgende fra ind og udland. Et arrangement der fremover vil blive afholdt hvert 3. år med mange udstillere af husflid ⁴⁾.

Husfliden i hård konkurrence

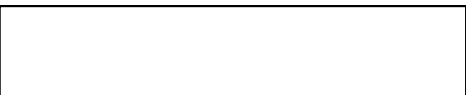
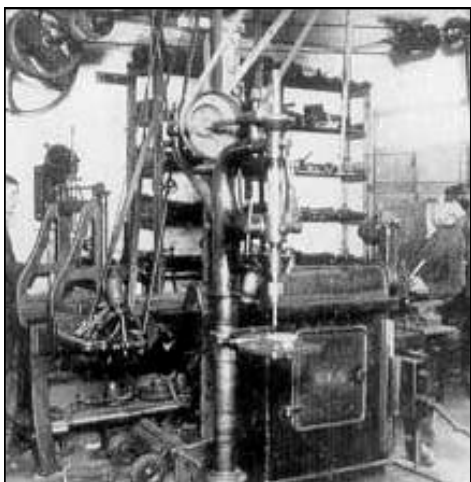
I gamle dage, inden industrialiseringen i Danmark rigtig kom i gang, var husfliden en nødvendighed, især på landet hvor hver gård havde sit eget huggehus - et værksstedsrum hvor karlen eller bonden selv kunne fremstille de nødvendige møbler og redskaber til gården. Arbejdet foregik normalt i den såkaldte stille periode af året, i vinterhalvåret, hvor der ikke var markarbejde, og hvor det kun var dyrene på gården der skulle passes. Mange af de mindre husflidsarbejder foregik hovedsagelig om aftenen, ved det såkaldte "aftensæde", hvor gårdens folk, sammen med gårdmandsfamilien syslede med et håndarbejde. Dette aftensæde begyndte normalt efter

Mikkelsdag i september og sluttede først efter Gregoriusdag i marts, hvor markarbejdet lidt efter lidt kunne komme i gang. Disse aftener blev mange gange kombineres med en social sammenkomst, f.eks. hørgilder eller karte-gilder, hvor folk fra flere gårde samlede sig for at arbejde, men også for at snakke, synge og fortælle historier. Mange bønder fremstillede ikke kun

husflid til eget brug, men direkte med salg for øje. Denne produktion kaldtes binæring, med henvisning til bøndernes hovednæring ⁵⁾. Men udbyttet var ringe i forhold til arbejdsindsatsen. Frem til

1840 voksede husflidsproduktionen, og den var reelt udtryk for en skjult arbejdsløshed. Indtil omkring 1840 stod husfliden for størstedelen af de varer der blev fremstillet i Danmark. Der var mest tale om tekstiler, men der blev også fremstillet vare af træ og ler ⁶⁾.

Danmark industrialiseres

Industrialiseringen, der i Danmark rigtig havde taget fat omkring 1840, var begyndt at kunne mærkes på afsætnin-

gen af den hjemlige husflid. I perioden 1840 til 1914 kom husfliden under stærkt pres fra dansk og udenlandsk industri, der kunne masseproducere de samme vare langt billigere. Industrien udkonkurrerede hjemmeindustrien og overtog det marked som den havde skabt. Der kom arbejdsløshed på landet og arbejdspladserne flyttede til byernes nye fabrikker.

Husfliden som fritidsbeskæftigelse

Under husflidens tilbagegang søgte flere fremtrædende lærere at skabe en modbevægelse, der i højere grad lagde vægt på de opdragende og kulturelle sider ved husfliden end på den økonomiske betydning. Grundidéen til starten af en husflidsskole udsprang heraf. Blandt de ivrigste fortalere var skolelærer N.C.Rom fra Horsensengen. Med ham trådte en ildsjæl, der gjorde husfliden til en folkesag, for første gang frem for en større kreds. Hans betydning for den senere husflidsbevægelse blev så omfattende og kom til udtryk på så mange planer, at det i dag er vanskeligt at forestille sig, hvorledes husflidssagen i Danmark ville være forløbet uden N.C.Rom. I løbet af sit 80årige liv spil-

lede han så forskellige roller som: Skolelærer, husflidsmand, agitator, forsker, forfatter, forelægger og trykkeriejer, og han hædredes med ærestitlen justitsråd og modtog ordenen som Ridder af Dannebrog samt Dannebrogsmændenes hæderstegn⁷⁾.

Han havde i 1866 i Dansk Landbotidende skrevet et par meget agiterende artikler om husflidens samfundsmæssige betydning. I deres indhold og mål afveg disse ikke særligt fra de tanker som en pastor Duus ca. 25år tidligere havde fremsat, *at bønderne så vidt muligt skulle undervise deres karle i husflidsysler, og hvis dette ikke var muligt, at der i hvert sogn skulle tilveiebringes egnede lokaler der kunne indrettes til Arbejdsstue, hvor Sognets Karle og konfirmerede Drengene kunne øves i forskellige Haandarbejder, under flere Haandværkeres Veiledning*.⁸⁾ Alligevel betegner Roms artikler et vendepunkt og begyndelsen til en ny udvikling.

En inspirator kommer

I samme periode var der på godset Oremandsgård ved Allerslev blevet ansat en ny Skovrider. Hans navn var Christen Jacob Rosthøj. Denne person får hurtig en stor indflydelse på udvik-

lingen i lokalområdet og er meget fint fortalt i en artikel fra 1927 som bliver bragt i dette blad, derfor gemmes resten af historien om Rosthøj til denne.

Skolen står klar

30.november 1872 ⁹⁾ står skolen klar og blev hurtigt et mønstereksempel for det voksende behov for fritidsaktivitet i vinterhalvåret. Her kunne der 2 gange om ugen samles op til 50 karle og piger til forskelligt husflid i bygningen, og det var ikke småting der blev fremstillet.

Almueskæringen også omtalt som karvskæring blev ret tidligt taget op som et speciale på skolen. N.C.Rom lod arkitekt Rosendahl Langballe tegne et helt møblement med almueskæring beregnet til den nordiske udstilling i København 1888, og dette møblement blev fremstillet på husflidsskolen. Dette bohave der blev prisbelønnet ved udstillingen og siden bestilt af kongehuse og museer fra hele Europa, har givetvis været med til at stimulere interessen for denne nye teknik, karvskæring ¹⁰⁾

For da Kong Christian d. 9 og dronning Louise i 1892 kunne holde deres guldbryllup, og der i den anledning havde været en underskriftindsamling

fra 80.000 skolebørn, der ønskede majestæterne tillykke. Blev det besluttet, at omslaget på denne gave skulle være et træbind, udført som karvskæring¹¹).

Tegningen til karvskæringen blev også tegnet af arkitekt Rosendahl-Langballe og selve udskæringen blev udført af træskomand og husflidslærer fra Husflidsskolen Anders Jacobsen, Allerslev Mark. (se tegningen på bagerste side)

Selve arbejdet foregik i N.C.Rom's private hjem i København, for at han der selv kunne følge med i arbejdet, og det varede en hel måned.

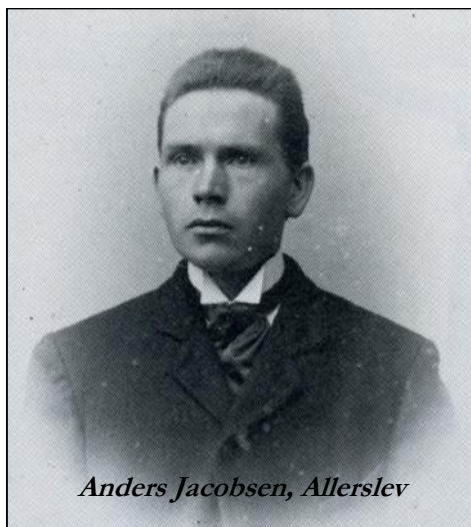
For dette smukke stykke arbejde fik Anders Jacobsen Husflidsselskabets flidspræmie¹²). Følgebrevet til denne husflid, dateret 24.maj 1892, findes i dag på Lokalhistorisk arkiv i Præstø. Fra skolen findes der yderligere en emnelisten over de husflidsarbejder der har været sendt til en udstilling i Paris i 1878, og det har været rigtig mange smukke ting.

800 husflidsskoler

Skolebygningen er tegnet af arkitekt Johannes Schrøder og bygget i en art norsk bygningsstil, med stort tagudhæng og overbygget ”svalegang” langs

forsiden¹³). I salen præger de smukke søjler af træ rummet, med udskårne kapitæler, og det høje bræddeloft, båret af skråtstillede bjælker. Det minder om en nordisk vikingehal. Huset havde ikke kun plads til husflidsaktiviteter, men indeholdt også en lille lejlighed til den familie der havde tilsyn og passede huset.

Husflidsskoleideen bredte sig hurtigt og

Anders Jacobsen, Allerslev

omkring 1930 var der oprettet 800 husflidsskoler landet over.

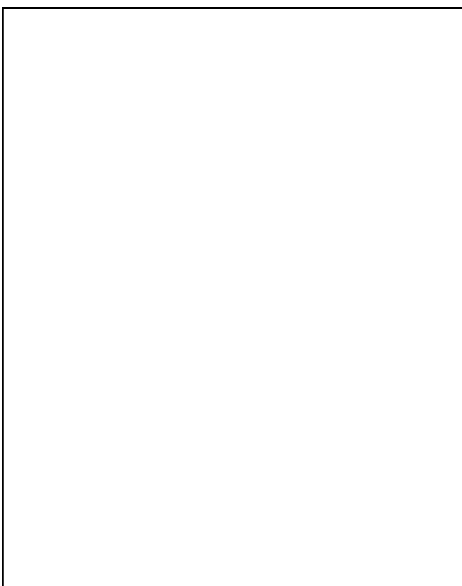
Skønt det jo var en husflidsskole, har huset også været brugt til mange andre aktiviteter. Der blev afholdt gymnastik, foredrag, oplæsning, korsang og sågar kirke. Omkring århundredskiftet

1800/1900 blev der i nogle år, hver anden søndag, holdt gudstjeneste i skolen, hvor præsten fra Allerslev kirke kom til Kragevig. Dette var en flot gestus så folk fra Kragevig og Rekkende ikke skulle den lange vej til Allerslev ¹⁴⁾. Præstegården lå ikke i Allerslev som i dag, men nærmere Rekkende, på hjørnet af Rekkendevej og Neblevej. Dermed fik præsten også kortere vej til Kragevig end Allerslev. Præstegården blev i 1923 flyttet til Allerslev i en helt ny bygning hvor den ligger i dag.

Husflidsskolen stopper

I dag bliver huset ikke brugt som husflidsskole. Allerede efter århundrede skiftet stilnede aktiviteterne af og under 1.verdenskrig stoppede de helt. Huset blev fredet omkring 1980 og bliver som nævnt i indledningen - mest brugt i forbindelse med udlejning til private arrangementer og fester, men kun i sommerperioden, for opvarmningen foregår stadig med kakkelovn og bygningen er på den måde vanskelig at varme op. Men i slutningen af juli afholdes, som en tilbagevendende begivenhed, Oremandsgårds Kammerkoncert, og i år vil det være 19.gang den

bliver holdt. En koncert der strækker sig over en hel uge, og som er en meget besøgt koncert, besat med professionelle unge lovende musikere, og som en sidegevinst, har publikum mulighed for i pausen, at nyde en forfriskning ude i det fri, mens skoven er ved at gå til ro. En koncert midt i skoven jeg kan anbefale på det varmeste, det er et rigtig flot arrangement og i meget smukke omgivelser.

Stol fremstillet på skolen i 1912 som en gave til enkefrue Emmily Hage

N ^o	Qvinstande.	Pris Sk. Kop.
80.	En Malets kaffe - - - - -	3. 50.
81.	En Croguet. Sp. l. - - - - -	10. 00
82.	En Piekar - - - - -	1. 00.
83.	En - Do - - - - -	" 80.
84.	En - Do - - - - -	" 70.
85.	En Jalleöver - - - - -	" 80.
86.	En Malets kaffe - - - - -	" 80.
87.	En - Do - - - - -	" 66.
88.	En Bültske - - - - -	" 33
89.	En - Do - - - - -	" 25.
90.	En Drag - - - - -	1. 00
91.	En Spand - - - - -	2. 00.
92.	En - Do - - - - -	1. 66.
93.	En Strippe - - - - -	1. 33.
94.	En - Do - - - - -	1. 00.
95.	En - Do - - - - -	" 83.
96.	En - Do - - - - -	" 66.
97.	2 Styk Hörner - - - - -	3. 00.
98.	En Par Frostsko - - - - -	2. 20.
99.	En Par Frostskofler - - - - -	1. 00.
100.	En Par Frostskoflor - - - - -	3. 33.
101.	En Par - Do - - - - -	7. 00
102.	En Par - Do - - - - -	1. 50.
103.	En Nordbiskylter - - - - -	" 30.
104.	En - Do - - - - -	" 25.
		Lantm. 410. 30.

Kilder

- 2 "Det industrielle Danmark 1840-1914", af Ole Hyldtoft, Helle Askegård og Niels Christiansen, Danmark 1840-1914", af Ole Hyldtoft, Helle Askegård og Niels Christiansen, side 74
- 3 "Det industrielle Danmark 1840-1914", af Ole Hyldtoft, Helle Askegård og Niels Christiansen, side 74
- 4 "Tønderske kniplinger" udgivet af Kniplinger festivalen, Tønder 1989
- 5 Det industrielle Danmark 1840-1914", af Ole Hyldtoft, Helle Askegård og Niels Christiansen, side 71
- 6 "Det industrielle Danmark 1840-1914", af Ole Hyldtoft, Helle Askegård og Niels Christiansen, side 71
- 7 Husflidens agitator ved N. "Den ideologiske husflid", side 18. Udgivet af Dansk Kulturhistoriske Museumsforening
- 8 "Husflid og bierhverv før husflidsbevægelsen" af Carsten Hess "Den ideologiske husflid", side 21. Udgivet af Dansk Kulturhistoriske museumsforening
- 9 "Årbog for historisk samfund for Præstø Amt" 1927, side 62 af Hans Hansen Tøgeby
- 10 "Forskellige husflidsarbejder af træ" af Carsten Hess. Den ideologiske husflid", side 130. Udgivet af Dansk Kulturhistoriske museumsforening
- 11 Forskellige husflidsarbejder af træ 2 / ved Carsten Hess fra bogen "Den ideologiske husflid", side 132
- 12 Præstø Lokalhistorisk Arkiv
- 13 Årbog for historisk samfund for Præstø Amt" 1927, side 62 af Hans Hansen Tøgeby
- 14 Foredrag af Daniel Hage, Husflids-skolen 16.september 2007

Allerslev Beboerforenings arrangement med rundvisning i Husflidskolen 16.sep. 2007

Skovrider Rosthøj, Oremandsgaard

Hans Hansen, Tøgeby

Denne artikel er i 1927 bragt i "Aarboeg for Historisk Samfund for Præsto Amt".

Redaktionen har forkortet den med respekt for det oprindelige.

Omkring 1861 begyndte man her i Danmark, efter engelske forbilleder, at danne skytteforeninger. Der blev hurtigt dannet en centralkomite for hele landet, og den 24. okt. 1862 holdtes den første præmieskydning ved København.

Første præmie var et sølvdrikkehorn, tegnet og forarbejdet af cicelieur A. N. Dragsted, København.

Paa hornet er indgraveret: "Æresgave fra landsmænd i England til den bedste skytte ved de danske skytteforeningers præmieskydning den 24. oktober 1862. Klokken 3 var præmieskydningen tilendebragt, men allerede forinden var al tvivl om, hvem det smukke drikkehorn skulde tilfalde, forsvunden, saaledes, at landmand Rosthøj af Horsens skytteforening paa selve skydepladsen kunde tegnes af en tilstedeværende

Skovrider Rosthøj

kunstner (Otto Backe), som den bedste skytte ved de danske skytteforeningers præmieskydning 1862." Illustreret Tidendes beretning.

Om Aftenen overleveredes præmierne til vinderne paa den kgl. skydebane af indenrigsministeren. Rosthøj blev altsaa den første skyttekonge i Danmark. Og om denne første landspræmieskydning

har Rosthøj selv fortalt: "Naa, jeg gik Dagen før ind og vilde se paa skydepladsen. og saa ser jeg alle disse fine herrer, der var baade grever og baroner, og de laa jo og øvede sig med alle slags anlæg, og saa henkaster jeg saadan let: "Det kan jeg gøre lige saa godt frit staaende uden anlæg". Det var der en af de høje herrer, der hørte. Han rejser sig og siger: "Det gad jeg nok se! Vi holder en rigsdaler hver mod en, hver gang De skyder Plet uden anlæg" -og jeg har aldrig tjent saa mange rigsdaler paa en dag. Det er forstaaeligt, at det har været en stor dag for den unge 24-aarige Christen Rosthøj, ligesom det selvfølgelig for de 35 andre landboskytter har været med stolthed, at de havde Danmarks første skyttekonge, høj, rank og selvsikker med et aabent ansigt og et sprudlende liv, i deres midte. Det smukke drikkehorn med Bissens landsoldat paa laaget var til det sidste Rosthøjs velfortjente stolthed at vise frem. Det findes nu paa Frederiksborgmuseet. Med denne skyttesejr blev Rosthøj en kendt ung mand, og der kom adskillige tilbud til ham om forst-og skovriderpladser fra forskellige godsbesiddere, hvilket gav anledning til, at han søg-

te praktisk uddannelse i forstvæsen, og blev af den daværende konsul Alfred Hage, København, der havde købt Oremandsgaards gods i nærheden af Præstø, antaget som skovrider over Oremandsgaards skove i maj 1865. Han var nu blevet gift med Lone Heilmann, og hvorefter senere. Det tog nogen tid for konsul Hage med at afvikle forholdet til en gammel skovrider Thorup, der som saadan sad paa en fæstegaard i Gederød, og paa grund heraf blev der i udkanten af Rekkendeskovven, med udsigt til stranden, bygget en ikke stor skovriderbolig, der ved sin lidenhed, ved sin hyggelige og idylliske – om end noget afsides – beliggenhed blev midtpunkt i et folkeligt vækkende arbejde i 1870-80 aarene, hvori Rosthøj og fru Rosthøj paa saa mange omraader var førende, vækkende og ledende. Det er vist Hostrup, der i en af sine studentersange har sagt:

Oprør! Det vil vi ej. Nej stop!

Men skaal for de, som rører op!

Det var netop det Rosthøj ville, røre op og vikle ud af gamle vaner og forhold, faa interesser vakt, faa øjne og øren aabnede for den ny tid, der var ved at gro frem paa saa mange omraader efter

den nationale ydmygelse i 1864. Det var noget i slægt med det bekendte: ”Hvad udad tabes, skal indad vindes”. Han lagde sig i selen for, og han begyndte med at faa fat i ungdommen. Det var faa og beskedne, ikke kultiverede, interesser og fornøjelser de unge paa landet havde at more sig med under, og efter, den store landbrugskrise fra 1818-28, gennem 30 aarene til omkring 1850. Egentlige ungdomsgilder havde man ikke, men man havde saakaldte legestuer, der bestod i at karlene tingede sig ind hos en gaardmand, der efter datidens byggeskik havde en ”øverstestue”, selvfølgelig med lergulv.

En skytteforening startes

Det var denne ungdom, Rosthøj vilde have fat i, og det var jo saa ligetil at faa dannet en skytteforening, der skulde lære de unge at skyde med riffel, og dermed fremstod Oremandsgaard og Stampenborg Skytteforening, som den kom til at hedde efter de to godser, den nærmest omfattede. Men det skulde være noget, der "tog sig ud". Skytterne -altsaa omegnens unge karle – fik uniform: Lysegraa skyttejakke med grøn

snorebesætning og krave og med store jægerknapper, syet af skrædder Hoffland i Præstø, pris 8 rigsdaler, hvide benklæder til 3 rigsdaler, samt sort hue med stor, lige udstaaende og blank skygge, som de gamle infanterihuer og med dannebrogskokarde. Hver søndag eftermiddag om sommeren samledes skytterne til skiveskydning, gymnastik og gevæksersits med gamle geværer han havde faaet udleveret fra krigsministeriet. Der var 20-30 skytter, og gymnastikken lededes for det meste af politibetjent Nielsen i Præstø, der havde været med i krigen 64, og i sommeren 1869 holdtes den første skyttefest i Rekkendeskoven ved Kragevig, hvor der var kap- og præmieskydning og gymnastik, og hvor de ivrige unge sprang over hesten, og paa en eng ved siden af festpladsen havde man længdespring over opkastede vandgrave, der gav anledning til munterhed, naar enkelte plumpede i .

En Husflidsskole ser dagens lys

Som Rosthøj om sommeren samlede ungdommen om skyttesagen, søgte han ikke mindst om vinteren i de lange vin-

teraftener at samle den om husflidssagen. Han begyndte under smaa forhold i Snedker-Lars' værksted i Gederød, vistnok med almindeligt huggehusarbejde, snitning af træspiseskeer, sløve og lignende, men der trængtes til langt større lokaler og plads til hans rastløse initiativ, og hos "gamle fru Hage" - konsul Hages enke til Oremandsgaard, der indtil sin død satte megen stor pris paa Rosthøj - fik han udvirket, at der blev bygget den senere saa bekendte Oremandsgaards Husflidskole tæt ved skovriderboligen i Rekkendeskov mellem Gederød og Kragevig, og den blev indviet den 30. november 1872.

Anders Jacobsen, Allerslev Mark

”Med Rosthøj og husflidsskolen, eller ”snitteskolen” som vi kaldte den, kom der liv i husfliden. Der var folk langt fra, som kom hertil og blev uddannet som husflidsleder til deres hjemlige egne. Jeg kom som dreng i husflidsskolen, og jeg husker tydelig, hvilket liv der rørte sig. En huggede tøjrepæle, en anden lavede klaptræer; ved et bord sad man og lavede børster, ved et andet øvedes der løvsavsarbejde, der senere

gik over til udskæring i gammel dansk almuestil. Der kunde jo være ret højroret samtale, men i det øjeblik, skovrideren viste sin stovte skikkelse i døren, forstummede larmen. Ham saa vi alle op til, og hver passede sit. Det kunde hænde, at han havde staaet udenfor og hørt en kalde fanden til vidne paa et eller andet, saa vankede der en irettesættelse saaledes : "Hør du, min far, har du noget med den karl at bestille, saa gaa ud i skoven, herinde har vi ikke brug for ham". - Naa, meget blev forsøgt, f. eks. : kurvebinding, koffertarbejde, bogbinding. Af finere husflid vandt almuestilen frem og fortrængte løvsavsarbejdet. En aften i 1884, jeg stod og lavede et hammelstøj, kom skovrideren og sagde: Dette er du nu dygtig nok til, nu skal du prøve at skære almuestil. Jeg blev stolt, for det var netop det, jeg ønskede, og jeg kom til at skære syæsker. Allerede 1874 fik husflidsskolen sølvmedalje ved en husflidsudstilling i Rønnede. 1875 ogsaa sølvmedalje ved 13. danske landmandsfor-samling i Viborg, 1883 sølvmedalje ved landmandsfor-samlingen i Aalborg, 1885 forskellige præmier ved en udstilling i Tappernøje. Til den Nordiske

udstilling i København 1888 havde husflidsskolen et møblement, efter tegning af arkitekt Rosendal Langballe, hvor for der blev tilkendt skolen sølvmedalje og anerkendelses- diplom til de medarbejdere, der havde skaaret møblementet. Ved en udstilling i Næstved, 1894 fik skolen sølvmedalje for 4 udskaarne egetræsstole, og sidste udstilling, der blev deltaget i, var ved amtsudstillingen i Vordingborg 1901, hvor der blev tildelt os sølvmedalje."

Men ved siden af husflidsaftenerne var der vinteren igennem en aften om ugen, hvor skovrideren samlede unge og gamle til oplæsning, der altid indlededes og sluttedes med fælles sang, hvor skovrideren sang for med sin prægtige stemme, der nogen tid var uddannet hos kapelmusikus Henrik Rung. Det var væsentlig den paa den tid i 1870erne, ret righoldige saakaldte skolelærerliteratur, af forfatterne Thyregod, Anton Nielsen, Erik Henningsen og Zakarias Nielsen, skovrideren oplæste af, og bidrog derved til at mange af omegnens befolkning, uden tvivl for første gang, kom i forbindelse med skønlitteratur. Og nu, saa længe efter, kan man finde, at der var noget vist

naivt og rørende ved at se den trofasthed og betagethed, hvormed unge som gamle samledes en aften om ugen, ofte gaende op til 1/2mil eller mere, for at høre oplæsning af disse jævne folkelivsbilleder, hentede fra selve befolkningens daglige liv. Det var noget, man kunne forstaa! Tankernes og fremstillingens flugt var ikke højere, end man kunne følge med. Den eneste litteratur, der paa den tid kom ud til landbefolkningen, var de mere eller mindre værdiløse smaa fortællinger i Flinks almanak, men her ved disse oplæsningsaftener mødte folk sig selv og sine naboer og kom til at kigge ind ad "vores egne vinnevær", og Rosthøj kom derved ogsaa paa dette omraade til at "røre op" og virke befrugtende paa tankegangen hos omegnens befolkning, og for dem, som paa den maade vækkedes, fik han samtidig oprettet, formodentlig ved fru Hages hjælp, en lille laanebogssamling, der fik plads i husflidsskolen, og som blev godt benyttet. Han var et altid syngende menneske, og han forsøgte, samtidig med oplæsningsaftenerne, at danne en sangforening for flerstemmig sang, men trods sin store naturbegavelse som sanger havde han ikke nogen

egentlig sans for sangens teknik. Lede en sangforening kunne han ikke, her maatte hans frue træde til. Hun var født i Ringsted 23. august 1825 og hed Apollone Heilemann, hvor faderen Heilemann var toldforvalter – konsumptionsraad, som det hed. Denne var en alsidig begavet mand, meget musikalsk der kunne spille alle instrumenter, og havde tillige et mesterligt tegnetalent, saa det var maaske ikke helt tilfældigt, at datteren blev opkaldt efter den græske gud for sang og musik: Apollon. Hjemmet i Ringsted var i forbindelse med komponisten Heise, og gennem sin opvækst kom Lone – som hun kaldtes – i forbindelse med stærkt aandsprægede hjem, hvor kunst, musik og litteratur blev indøvet og var til huse. Men selv om denne fremstilling hidtil udelukkende har været helliget hans virksomhed paa de anførte omraader, bør fru. Rosthøj ikke alene ikke gemmes i skyggen af skovrideren, men sættes ved hans side. Med hendes forudsætninger forstod hun i det lille skovhus at skabe et jævnt, fint kultiveret hjem, der prydedes af malerier, raderinger og tegninger af Eckersberg, Marstrand, Roed, Kratzenstein-Stub, Con-

stantin Hansen o.fl. Rosthøj viste et bredt folkeligt bryst udad imod sin samtid, hun gav hjemmet indadtil et i bedste forstand aandsaristokratisk tilsnit, og da ægteskabet var og forblev barnløst, kunne hun til det sidste, uden at indsnævres, hellige sig aandelige sysler samtidig med, at hun var en økonomisk husmoder. Hun elskede sang og musik, komponerede adskillige kvikke melodier, hvortil hun selv satte ordene, og hvoraf enkelte er udgivne paa Vilh.

Fru. Apollone Rosthøj

Hansens musikforlag, og da skovrideren, som anført, havde en dejlig sangstemme, faldt det af sig selv, at han og hun ogsaa paa dette omraade kom til at gaa i spidsen, og der blev dannet den første sangforening for flerstemmig sang paa landet her i det sydlige Sjælland under fruens ledelse, hvor unge piger og karle i ca. 12 vintre samledes en gang om ugen i skovriderhjemmet. Og sangerne var husmands- og gaardmandsbørn, tjenestekarle og piger,

Skovrider Rosthøj

præste- og lærersønner og døtre, i antal af mellem 12 og 20 stemmer. Disse øvelsaftener var en fest for sangerne i dette hyggelige hjem, hvor skovriderens sprudlende fortællerevne satte humør mellem sangerne, og der er ingen tvivl om, at disse sangaftener havde en god og dannende indflydelse paa deltagerne, saaledes at disse fik indtryk af, hvad der kan ligge i tonernes verden. Særlig sang man de da saa kendte "Gluntarne" af Gunnar Wennerberg, hvortil fru. Rosthøj satte dansk tekst i fri omdigtning. Og naar programmet var lagt og sangene indøvet, gav sangforeningen, et par gange om vinteren, en koncert i husflidsskolen, der altid var propfuld, ofte overfyldt af tilhørere fra en vid omegn, der paa denne maade fik sans for flerstemmig sang, noget – man aldrig før havde hørt paa landet. At den besøgende ungdom selvfølgelig ogsaa var glad, for efter sangen, at faa en svingom til tonerne fra Lars Niensens harmonika, behøver jo ikke at forsikres. 1892 sluttede fru Rosthøj sin virksomhed som sangforeningens leder - hun var da 69aar, men foreningen bestaar fremdeles, om end flyttet til Mern sogn. Hun døde i 1905.

Men det var ikke alene paa de foran anførte omraader Rosthøj lagde sig i selen. Med den mere modne alder bredte hans initiativ sig ind over det mere praktiske liv, saaledes at han den 9.oktober 1875 var medstifter af Præstø Fiskeriforening, den første fiskeriforening i Danmark, og blev fra oprettelsen foreningens kasserer. Paa Husflids-skolen blev der nu givet undervisning for fiskere i at binde fiskegarn, og denne forenings virksomhed bidrog sikkert til, at fiskeriet i Præstøfjorden og de nærmest tilgrænsende vande kom ind i en rationel udvikling. Han kom derved til at blive sejlsportsmand, og som boende tæt op til stranden ved Kragevig, fik han sin lystbaad ” og – skriver Maren Bosen, født i Kragevig, - naar han frisk og morgenglad en sommermorgen kom syngende ned igennem byen, kunne beboerne være visse paa, at nu gik det mod stranden, dernede laa hans smukke hvide jolle, ventende paa sin styrmand. Snart kom sejlene op, og saa pilede den hvide baad ud over sundet, og man kunde fra landet se skovrideren siddende ved roret og høre hans livsglade sang. Ved kapsejladserne var han en ivrig deltager, som fiskerne satte Pris

paa at have i deres midte, og, selvom han ogsaa hjemførte mangan førstepræmie ved disse lejligheder, var der ingen, der saa paa det med misundelse". Han var i al sin færd en ven af samfundets smaa folk og ved en kapsejlad- og fiskerifest i Præstø, midt i 1870-erne, hvor der ved fællesspisningen blev talt særlig for fiskerne, rejste skovrideren sig til sidst, og udbragte en skaal for det lag i samfundet, der hidtil ikke var blevet særlig bemærket: den danske husmand. En ældre husmand, der var tilstede, udbrød med taknemmeligt blink i øjet: "Skovrideren er dog en god mand, han glemmer ikke os smaafolk .

Han og hans hustrus hjem var et godt dansk hjem, med stærke nationale følelser, der bar præg af sejrusrusen i 3-aarskrigen og nederlaget i 1864. Skovrideren havde jo i sit fødehjem som barn oplevet krigen 1848-49-50, havde faaet et uudsletteligt indtryk af jydernes forberedelse til "slavekrigen" ved det fejlagtige rygte om, at tyskerne havde aabnet portene for fængslet i Rendsborg, havde set tyskerne oversvømme Nørrejylland og jublet ved deres forsvinden der fra, og alt dette var sikkert medvir-

kende til, at han, da han kom til Ore-
mandsgaard og tog fat paa, som foran
skildret, at vække ungdommen, ogsaa
fik de ældre paavirkede saaledes, at der
pludselig, i byerne omkring skovrider-
boligen blev rejst flagstænger og syet
dannebrogflag, noget man aldrig tidli-
gere havde haft paa landet her paa eg-
nen. Han og hans frue var begge af-
gjorte tyskerhadere, og man kunne ha-
ve ønsket for skovrideren, at han maatte
have oplevet Sønderjyllands genfore-
ning med moderlandet, der sikkert vil-
de have været ham en hjerteglæde, men

han døde i 1916.

Umiddelbart herefter satte omegnen en
mindsten for skovriderparret ved hus-
flidsskolen. Den for nylig afdøde pastor
Mygin, Rekkende, udtalte ved afslørin-
gen: ”Man har bedt mig forfatte in-
skriptionen paa denne sten. Det var
vanskeligt over for dette mærkelige
ægtepar, og maaske synes det, at ordene
er for smaa og jævne. Naar nu flaget
der dækker stenen tages bort, vil de se,
der staar :

*”Gud gav dem at elske deres fædreland. Lys
og glæde udgik fra deres hjem”.*

Skovriderparrets Guldbryllop på Skovridergården ved Kragenvig

10 år i bakspejlet

Den nye arkivar

Af Hans Chr. Thomsen

Når jeg ser tilbage på de to sidste arkivledere, Bent Mortensen og Elsie Björklund, så er det med en vis ærbødighed og respekt jeg overtager jobbet som arkivleder i Præstø Lokalhistoriske Arkiv. Der er noget at leve op til. Den positive respons jeg har modtaget fra mine kollegaer på arkivet og ikke mindst foreningen har glædet mig meget, men samtidig gjort mig lidt ”skræmt”, for kan jeg nu leve op til de mange pæne ord.

Det er et job, som efter at beslutningen var taget og godkendt i styrelsen, jeg har glædet mig meget til at komme i gang med. I første omgang bliver det jo så indretningen af det nye lokale og indflytningen. Bagefter kommer så opgaven, at danne sig et overblik over hvad vi har af arkivalier og derefter komme ind i procedurerne. Og alle i arkivet har lovet at hjælpe mig og ikke mindst vores ”gamle” arkivleder.

Min egen start på den historiske arena går kun få år tilbage, hvor jeg for første gang betrødte arkivlokalet i Præstø. Jeg var begyndt at interessere mig for Uglediges historie, og opsøgte som det naturlige arkivet i Præstø. Hjælpsomheden var stor, og hurtigt blev jeg grebet af atmosfæren på arkivet og kom lidt efter lidt ind i arkivets styrelse for ca. 2 år siden. Et arbejde der har været spændende og interessant.

For 5 år siden gik jeg på efterløn efter i 34 år at have arbejdet som teknisk assistent i et større elektronik virksomhed i København. Her havde jeg de senere år hovedsagelig beskæftiget mig med administration. Da jeg så i 1990 fandt jeg mit lille bondehus her i Ugledige og flyttede permanent herved i 1992, imens jeg stadig arbejdede i København. Men i 2003 sagde jeg stop da muligheden var tilstede. Trafikken var ved at tage livet af mig

Arrangemententer

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Fmd. Lis Rathsach, Hjørnehusvej 21,
4720 Præstø. Tlf.: 5599 2626,
E-mail: lis.rathsach@c.dk

Arkivleder Bent U. Mortensen,
Spurvevej 9, 4720 Præstø.
Tlf. 5599 1755, E-mail: beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. Elsie Björklund,
Ellerødvej 44, Ørslev, 4760 Vordingborg
Tlf. 5598 5068.
E-mail: trolldbj@mail.tele.dk

Styrelsesmedl. Ove Rye Jørgensen, Ug-
ledigevej 19, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6016.
E-mail: overye@post.tele.dk

Styrelsesmedl. Sanne Bolvig Larsen,
Egelyvej 3A, 4720 Præstø. Tlf. 5599 3068.
E-mail: boluig@larsen.mail.dk

Styrelses medl. Knud Skovbæk,
Nihøjvej 8, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6142
E-mail: knud.skovbaek@digtele.dk.

**Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk For-
ening) Ole E. Hansen**, Ved Gadekæret
2, Skibinge. 4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Arkivets åbningstider:

Mandag kl.17—19 og
1. lørdag i måneden kl.10—13
Lindevej 45, 4720 Præstø Tlf.: 5536 3109
E-mail lokalarkiv@praesto.dk

Lokalhistorisk Forening for Præstø

Fmd. Dorte Worsøe, Faksevej 8, 4720
Præstø. Tlf. 5599 3724.
E-mail: lystskovhuset@mail.dk

Næstfmd. Ole E. Hansen, Ved Gadekæ-
ret 2, Skibinge. 4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Kasserer Knud Holm Nielsen, Havnevej
12, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1895. E-mail:
knuboholm@yahoo.dk

Best.mdl. Gurli Nielsen, Hestehavevej
77, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1416

Best.medl. Lise Topp, Adelgade 59,
4720 Præstø Tlf. 5478 1607

Suppl. Inge Knudsen, Jernbanevej 14
st.tv., 4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

Suppl. Bodil Møller, Juulsvej 33, Præstø.
Tlf. 5599 3555

Redaktør af ”Præstø Lokalhistorie”:
Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3, Ski-
binge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494.
E-mail: hctka@mail.dk

